

IN MEMORIAM

Davor Domančić

CVITO FISKOVIĆ (1908.-1996.)

UDK: 7.072 : 929 Fisković, C.
Primljeno: 1. II. 1997.

Davor Domančić
21000 Split, HR
Mihanovićeva 3

Dana 12. srpnja godine 1996. umro je u svom domu u Splitu Cvito Fisković. Rođen je u Orebićima na Pelješcu na Badnji dan godine 1908. Nakon klasičnog školovanja u Dubrovniku i studija povijesti umjetnosti i arheologije u Zagrebu, dolazi u Split godine 1936., gdje započinje svoj rad te ostaje u njemu sve do smrti. Tako je čitav svoj radni vijek proveo u tom gradu i s pravom postao njegovim zaslužnim građaninom.

U Splitu je započeo raditi u Arheološkome muzeju gdje je stekao znanja u svojoj struci, upoznavajući istodobno bogatu spomeničku baštinu s kojom je ostao povezan cijeloga svojeg radnog vijeka. U tom je poslu usko surađivao s Ljubom Karamanom kao već zrelim povjesničarom umjetnosti i konzervatorom. Odmah je započeo s objavljivanjem svojih radova o spomenicima kulture, pa je tako već na početku pisao o problemima zaštite Dioklecijanove palače i uređenja obale pred njom u Splitu. Doktorirao je na Zagrebačkom sveučilištu 1938. godine s temom o korčulanskoj stolnici. U tom je radu iskazao svoj način znanstvenog rada koji se temelji na

Cvito Fisković (Foto: Ž. Bačić)

obradi arhivske građe i stilskom vrednovanju spomenika, način kojim se temeljito i suštinski obrađuje jedno umjetničko djelo iz prošlosti.

Nakon Drugoga svjetskog rata postao je godine 1945. ravnateljem ondašnjega Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju (kasnije Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu), koji je svojim djelovanjem obuhvaćao područje od Zadra do Dubrovnika. Na taj je način i dužnošću pokrивao područje južne Hrvatske koje je bilo u djelokrugu njegova stručnog i znanstvenog zanimanja. Tu je ostao do kraja svog života, da bude uvijek u neposrednom dodiru sa spomeničkom baštinom i na njezinu izvorištu, ne prihvativši zbog toga ni mjesto sveučilišnog profesora u Zagrebu koje bi ga bilo udaljilo od predmeta njegova zanimanja.

Odmah na početku započeo je s obnovom spomenika kulture, bilo onih koji su razrušeni u proteklom ratu ili onih koji su stoljećima ostali zapušteni i bili prepušteni propadanju. Širio je spoznaju o njihovoj vrijednosti i nužnom popravku i spašavanju, da se očuva svjedočanstvo hrvatske samobitnosti u ovim krajevima. Smatrao je da je obnova spomenika kulture rodoljubni izraz svakog Hrvata.

Fisković je započeo radove na obnovi Dioklecijanove palače, najznačajnijega spomenika u Dalmaciji, na uređenju osnovnih vanjskih zidova i rekonstrukciji Istočnih (srebrnih) vrata, te započeo iskopavanje podruma, koji su se prvi put pojavili u svojoj izvornoj monumentalnosti. Tim je poslom objavio sazrelu konzervatorsku misao o čuvanju svih vremenskih i stilskih slojeva u razvoju Splita koji zorno prikazuju višestoljetni razvoj grada od carske palače do suvremenog razdoblja, koja će se misao potom primjenjivati i u ostalim sredinama u Hrvatskoj.

U Splitu je još obnovio crkvu sv. Mikule u Velom varošu i onu sv. Eufemije pred sjevernim zidom Dioklecijanove palače. Istražio je do kraja sve razvojne faze tih zdanja i na osnovi toga obavio njihovu konzervaciju i obnovu. Time je pružio nove spoznaje o ranosrednjovjekovnom graditeljstvu, koje je svoj vrhunac doseglo upravo u Dalmaciji.

Obnavljao je gradske zidine u Dubrovniku i zgradu Divone, vrednujući u njoj bitne odlike graditeljstva 15. i 16. stoljeća, miješanja gotičkoga i renesansnoga sloga u istovremenoj izgradnji u Gradu, što je bila odlika graditeljstva i u ostalim dijelovima Dalmacije; u svojim radovima Cvito Fisković je temeljito rasvijetlio i obradio upravo ovu odliku dalmatinskoga graditeljstva. Radio je na zidinama u Korčuli i obnovio renesansnu Vijećnicu u tom gradu porušenu u bombardiranju u prethodnom ratu. U Zadru je obnavljao zgradu Gradske straže i romanički zvonik Sv. Marije, a u Šibeniku tamošnju stolnicu i gradske zidine te poduzeo nadasve veliki zahvat obnove renesansne Vijećnice, potpuno porušene u bombardiranju grada.

Ta presudna odluka o obnovi šibenske Vijećnice, za koju se Cvito Fisković zalagao i koju je izborio, predstavljala je novu vrijednost u zaštiti spomeničke

baštine, a bila je izraz osobite Fiskovićeve naklonosti očuvanju i njegovanju ambijentalnih vrijednosti našega kraja, koje je isticao kao najvrjedniju spomeničku odliku staroga graditeljstva u Dalmaciji. Na taj je način u Šibeniku sačuvao jedan od najvrjednijih trgova u primorju i potaknuo novo konzervatorsko razmišljanje o mogućnosti rekonstrukcije ruševnih ili nestalih spomenika, koji su nekoć bili bitna sastavnica ambijenta ili krajolika.

Jednom je radio i na opsežnim arheološkim iskapanjima, obuhvativši otok Majsan nadomak svom zavičaju. Radio je s puno ljubavi i žara, nastojeći što više osvijetliti antičku i ranosrednjovjekovnu prošlost koja je u Korčulanskom kanalu ostavila vrijedne tragove.

Ono što je posebno gajio u svom radu bili su obilasci terena koje su obuhvaćali svu spomeničku baštinu u određenoj cjelini, od stilskih građevina do tradicijske izgradnje, od umjetničkih djela do narodnih pjesama i običaja. Tako je, među ostalim, obišao svoj rodni Pelješac, Mljet, Lastovo, Vis i još ranije Lopud i Župu dubrovačku, što je rezultiralo sveobuhvatnom obradom tog područja, od umjetnosti do kulture. Najistaknutije su njegove obrade cjelina otoka Lastova i Visa.

Godine 1954. utemeljio je pri svom Zavodu restauratorsku radionicu, prvu takve vrsti na području Dalmacije, koja je u prvih dvadesetak godina pod njegovim vodstvom obnovila sve najstarije slike i drvene kipove od 13. do 15. st. u Dalmaciji. Time je Fisković pridonio otkriću novih umjetnina i djela pojedinih majstora i vrednovanju njihova umjetničkog doseg.

Njegov je konzervatorski rad neprestano pratila plodna znanstvena obrada pojedinog spomenika ili umjetnine ili pak cijeloga jednog kraja. Posebno su značajne njegove obrade staroga dubrovačkog zlatarstva, dubrovačkih graditelja i klesara 15. i 16. stoljeća, korčulanskih graditelja i kipara, splitske romaničke i kasnije gotičke drvene skulpture u Splitu i Trogiru, te romaničkih kuća u tim gradovima.

Njegova su iznašašća splitska romanička škola 13. stoljeća, koja se po vrijednosti nalazi na najvišoj razini tog sloga, njegova dopuna djelu naših kipara 15. i 16. stoljeća, Jurja Dalmatinca, Andrije Alešija, Nikole Firentinca i Ivana Duknovića, trogirskoga gotičkog slikara Blaža Jurjeva - da se spomenu samo najznačajnija imena naše starije povijesti umjetnosti. Značajne su njegove monografije o Radovanu, Jurju Dalmatincu i gradovima Dubrovniku i Trogiru, u kojima su naglašena i njegova literarna nadahnuća, a nije izostavio ni obradu ostalih umjetnina, od Paga do Kotora.

Istaknute su i njegove studije o starim hrvatskim književnicima Dubrovnik, Korčule, Hvara i Splita, u kojima na osobit način osvjetljava ambijent koji ih je okruživao i u kojemu su stvarali, naglašavajući prožimanje povezanosti pjesnika

i ambijenta, u kojem je smislu znakovit nastanak dubrovačkoga ladanjskoga graditeljstva.

U svemu tome uvijek se ogleda zdušno nastojanje da se otkrije i istakne djelo domaćega hrvatskog majstora, njegova samosvojnost u europskoj umjetnosti, a to na osnovi sigurnog iščitavanja arhivskih podataka koji osvjetljavaju njegovo djelo, uz temeljito stilsko vrednovanje i ocjenu umjetničkog dosega.

Da bi potaknuo znanstveni rad na hrvatskoj povijesti umjetnosti Fisković je godine 1946. utemeljio godišnjak *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* pri Konzervatorskom zavodu za Dalmaciju u Splitu i godine 1952. *Anale* pri Povijesnom institutu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, kojemu je u isto vrijeme bio i dugogodišnjim ravnateljem.

U svom djelovanju na zaštiti spomeničke baštine promicao je nasušnu potrebu osnivanja novih muzeja i galerija u svim i najmanjim gradovima i mjestima Dalmacije kao uvjet očuvanja još preostalih pokretnih spomenika koji se nalaze u kućama i na drugim mjestima, a koji danas svjedoče o životu naših predaka u jednom vremenu. To je krhka spomenička građa koja lako propada i ne može dugo čekati da se nezaštićena očuva za pokoljenja. Najljepši je primjer njegova rada na uspostavi ambijenta u staroj kući onaj obnovljen u Sorkočevićevu ljetnikovcu na Lapadu u Dubrovniku. Posebno mu je na srcu bio muzej Pelješčkoga pomorskog društva kojim je htio očuvati prošlost orebičkih brodara, kojima je i njegova obitelj pripadala. A u svom je, pak, orebičkom domu sačuvao sve uspomene koje ocrtavaju stoljetni život njegova roda i ono što je okruživalo to življenje, vrativši time svoju ljubav svojim precima.

Nastojao je da se i u crkvama osnuju zbirke umjetnina, da se i one, izvučene iz obredne uporabe, sačuvaju i prikažu javnosti te da budu dostojan pokazatelj našega umjetničkog bogatstva u prošlosti.

Pri svemu tome trebalo je upoznati javnost s našom kulturnom baštinom i usaditi joj i razviti svijest o čuvanju tih vrijednosti. Promicao je to Cvito Fisković svojim javnim nastupima i predavanjima u zemlji i svijetu, pisanom riječi u dnevnom tisku i časopisima. U svrhu općeg razvijanja svijesti o spomeničkoj baštini, najdjelotvornijim sredstvom smatrao je rad unutar udruga prijatelja baštine koje razvijaju i održavaju ljubav prema našoj vlastitoj prošlosti. Tako je, među ostalim, potaknuo i osnivanje splitskoga Društva prijatelja kulturne baštine, koje zdušno nastoji razviti tu ljubav među pučanstvom Splita. S tim je društvom surađivao sve do svoje smrti, nudeći im svoje članke za društveni godišnjak *Kulturna baština*, još od prvog broja, i podržavajući svako njihovo djelovanje na očuvanju splitske baštine.

Sve ono što je učinio u svom životu svrstalo ga je na prvo mjesto hrvatskoga konzervatorstva, a među povjesničarima hrvatske umjetnosti Cvitu Fiskoviću pri-

pada jedno od najistaknutijih mjesta. On je svojim djelom već godine 1948. zavrjedio postati dopisnim članom sadašnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, a onda godine 1958. i akademikom.

Cvito Fisković Splitu je posvetio veliki dio svojega života i djelovanja, posvetio mu je svoju ljubav za njegovu prošlost, od Dioklecijanove palače do osvjetljavanja djela velikog Marka Marulića Splitsanina, istaknuo sve njegovo spomeničko bogatstvo. Stoga ostaje da se u ovom gradu sačuva trajna harnost na čovjeka koji je svojim djelom uzdignuo vrijednost Splita u prošlosti.